

8-dik Szám.

N E M Z E T I
T Á R S A L K O D Ó

Augustus 22dik napján 1837.

F E L E L E T

WALTHERR LÁSZLÓ URNAK,
ERDÉLYORSZÁG TÖRTÉNETEI TÁRA
ELSŐ KÖTETÉRE NÉZVE KÖZRE
BOCSÁTOTT JEGYZETEIRE.

(Végzet.)

Az előbbi ívben félbeszakasztott levélben írja tovább Báthori István:

„Gubernatori committimus summam rerum omnium, quae ad *principis* utilitatem, decus, honorem, existimationem, salutemque tuendam tum publice tum privatim pertinent; cum autem ad ornamentum *principis*, aulaeque ejus splendorem id quoque spectet, ut curia ejus atque palatium continua hominum frequentia colatur: ob eam rem Gubernatori domicilium seu sedem habitationis assignamus Albae Juliae in arce seu curia ipsius *principis*.” Tovább: „Cum autem maxime *principis adolescentis* intersit, quos et quales circum se ministros habere conveniat, summa est opera danda gubernatori: ut eos habeat *princeps* servos, familiares et convictores domesticos, qui in omni vita et actione, alii etiam exemplum dent.”

Levele végén Báthori István király az erdélyiekhez, 's Erdélyhez tartozott magyarországi

Második félesztendő.

részekbeliekhez e'képpen intézi szavait: „harum serie committimus et mandamus: ut hanc ordinationem ad vestram utilitatem a nobis ad tempus maturae imperio aetatis *praefati nepotis nostri, et principis vestri* factam, et praescriptis modis et rationibus stabilitam in omnibus ejus partibus et articulis observare, praedicti gubernatoris auctoritatem tanquam nimirum *principis* ejus propriam revereri, jussa illius capessere et exequi debeatis.“ 's a' t. Datum in arce nostra Nepalaviae 1-a die mensis maji anno domini 1585, regni vero nostri decimo.

Stephanus rex m.pr. 6).

A' mondottak után elég világos, hogy ha Báthori István lengyel király korában Erdély fejedelmének nevezte is magát; minket Báthori Zsigmondnak fejedelem nevezettel említéséért hibáztatni helyesen nem lehet; tagadhatatlan lévén az, hogy maga István király is megadta Zsigmondnak a' fejedelmi czímet, 's azt nem tartotta kizárólag csak magát illetőnek.

Által mégyek már most Waltherr urnak ellenünk használt másik okára. Hiba volt, állítja, Báthori Zsigmondot fejedelemnek írunk, mert ő maga sem nevezte magát annak Báthori István életében. De ezen ok is elégtelen az alapos hibáztathatásra, mert ha tökéletesen bém bizonyította volna is W. úr, mit még nem tett, hogy Báthori Zsigmond soha sem nevezte magát erdélyi fejedelemnek B. István életében; még ezzel koránt sem volna bém bizonyítva az is: hogy tehát Báthori Zsigmond nem is volt Erdélynek fejedelme B. István életében; már pedig itt ez az eldöntő kérdés: fejedelme volt-e Zsigmond Er-

6) Monumenta hungarica. Harm. kötet. Pest 1817. 8. r. 285 — 293 l.

délynek István király életében vagy nem volt? mert ha az volt: úgy valamint István király őtet fejedelemnek nevezhette, úgy mi is méltán, és helyesen annak nevezhattuk, 's annak nevezheti más is akárki a' világon.

1586ban decemberben holt meg Báthori István lengyel király; lássuk tehát: fejedelme volt-e az előtt Erdélynek Zsigmond vagy nem?

Az 1581dik esztendőben májusban Kolozsváratt tartatott országos gyűlésben választatott Zsigmond atyjának Báthori Kristófnak, ki a' választás után ugyan azon hónapban elhala — következőjévé. Közlöttük Tárunkban e' gyűlés törvényczikkelyeit, mellyekben a' Rendek B. Kristófhoz intézve szavaikat többi közt e' képpen végeztek: (159 l.) „minthogy ennek előtte való időkbén Nagyságodra és Nagyságod nemzetségre néztünk, most is másová sem országunk kívül, sem köztünk nem nézünk, hanem látván Nagyságodnak egyetlen egy kis fiacskáját Báthori Zsigmond urunkat, kinek indolesiben gyermeki ideje az mennyire szenvedí nyilván tapasztaljuk futuram amicitiam et majorum virtutem; nec de est animus, veniat modo fortior aetas, quod faustum atque felix sit, istennek segítségéből és kegyelmes áldásából *választjuk három nemzetül magyarországbeli ide tartozó atyánkfiaival öszve Nagyságod successorának az hazánknak vajdájának, fejedelmének azon birodalommal és méltósággal az megmondott Báthori Zsigmond urunkat; úgy mondjuk: mikor az úr isten Nagyságodat közülünk kihivja.*“ Nézem e' választó gyűlésnek jelenleg előttem levő eredeti pecsétés törvényczikkelyeit, és ezekben is az áll hogy Zsigmond Erdély „*vajdájának es fejedelmének*“ választatott és erősítetett meg.

1581 májusától, fogva tehát következésképpen még a' Báthori István lengyel király életében — ő Erdélynek nem csak választott vajdája hanem választott és megerősített fejedelme is volt; innen ő magát néha vajdának, néha fejedelemnek nevezte, mások által is hol vajdának hol fejedelemnek mondatott; de jegyezzük meg jól: országa Rendei által magyarul inkább fejedelemnek még a' Báthori István életében is.

1582ben például az aprilis 29dik napjára Fejérvárra Zsigmond által hirdetett országos gyűlésben, hozzája szólva a' Rendei ezt a' törvény cikkelyt 7) alkották: „Az paraszt ember pedig ha mi potentiát avvagy kárt teszen, földes urától törvényt kérjenek felőle, ki tartozzék nyolczad napra törvényt tenni füstín, és minden bizonyosságával revideáltassék; ha ott nem tetszik az törvény, az vármegyére appellálhasson első székre, holott vége szakadjon; ha ott is nem tetszik az *fejedelem elébe bocsátassék*, és egyéb *juridicus processus ne admittáltassék*. Könyörgünk Nagyságodnak: hogy *ez féle appellatiokat ne halaszssa Nagyságod, hanem láttassa meg*“ 8). Kinek és miért könyörgöttek e' törvény cikkelyben az ország Rendei? Zsigmondnak és azért, hogy mikor a' kérdéses perek nékie mint *fejedelemnek* eleibe vitetnek; azokat halasztás nélkül láttassa el. De menjünk tovább.

1583ban a' martius 24ikére Fejérvárra hirdetett országos gyűlésben alkotott törvény cikkelyek praefatiojában így szólltak a' Rendei Zsigmondhoz: „Megértettük kegyelmes Urunk, *Fejedelmünk*, mind fejenként minden Rendei és státusok a' Nagyságod propositioit, mellyekben

7) Régi eredeti törvénycikkelyeink nincsenek számozva; azért nem említem; hányadik törvénycikkely,

8) Eredeti, pecsétes törvénycikkelyekből.

Nagyságod adja előnkbe, hogy a' hatalmas isten a' boldog emlékezetü kegyelmes urunk, a' Nagyságod szerelmes atyja, halálától fogva békességben és csendességben megtartotta Nagyságodat az országgal és velünk egyetemben; kit főképpen tulajdonítunk a' mi istenünknek hozzánk való nagy kegyelmességének; annak utána pedig a' Nagyságod, és a' Nagyságod bölcs tanácsa gondja viselésének. Legelőször ez okáért hálát adunk az úr istennek, és annak utána te Nagyságodnak ekkeddig való kegyelmes gonviseléséről, és könyörgünk Nagyságodnak: hogy te Nagyságod a' tanácsi urakkal ő nagyságokkal egyetemben ennek utána is a' mi szegény hazánknek, országunknak szorgalmatos gondja viseléséről meg ne szünjék; a' mi rajtunk áll benne: miképpen ennek előtte is sem Nagyságodnak sem hazánknek semmi dolgaiban meg nem fogyatkoztunk, ennek utána is azonképpen minden hűséges szolgálattal, engedelmességgel, segítséggel igérjük magunkat te Nagyságodnak "9).

1584ben pedig ad diem dominicam proximam post festum beati Georgii martiris ismét Fejérvárra hirdetett ország gyűlésben alkotott törvényczikkelyek praefatiojában következőleg szólottak a' Rendek Zsigmondhoz: „Kegyelmes Urunk! megértette az három nemzetség ez országbeliek az magyarországi urainkkal, atyánkfiaival egyetemben Nagyságodnak közinkbe küldött és izent propositioit, mellyekben értjük először Nagyságodnak hozzánk való kegyelmességét és hazánkra való gondviselését. Annak utána terjeszti Nagyságod előnkbe hasznos és szükséges dolgait, mellyek néznek a' mi hazánknek közönséges megmaradására és oltalmára. Hogy pedig Nagyságod

9) Az erdélyi kir. kormányzék levéltárában találtató másolat után.

ilyen nagy gondviseléssel és fáradtsággal vagyon korosként 10) és szüntelen az szegény hazánk-
nak megmaradására és javaira: ezt mi országul
és nemzetségül mint alázatos hívei igyekezünk
Nagyságodnak hálaadással megszolgálni. Könyö-
rögvén Nagyságodnak mint kegyelmes *Fejedel-
münknek*: hogy ennek utána is ezen kegyelmes-
ségét, gondviselését; fáradtságát ez szegény or-
szágtul meg ne vonja“ 11).

A' fejedelem nevezet koránt sem csak törté-
netesen fordul elé a' mondottakban. Erdélyor-
szág Rendei valamint a' Báthori István életében
úgy az ő halála után is fejedelmöknek nevezték
Zsigmondot. Bizonyítja ezt az 1587dik esztendő-
ben october 22dik napjára Kolozsvárra hirdetett
ország gyűlés által készített törvényczikkelyek
nek Zsigmondhoz intézett ime' praefatioja: „Ke-
gyelmes Urunk, *Fejedelmünk*, megértettük az
Nagyságod közinkbe küldött propositioiból Nagy-
ságodnak mostani időben is reánk való szorgal-
matos, kegyelmes gondviselését. Legelőször há-
lákat adunk az úr istennek, hogy Nagyságodat
jó egészségben nekünk ez ideig megtartotta; eu-
nek utána is könyörgünk ő felségének: hogy Nagy-
ságodat ez szegény megnyomorodott hazánknek
javára nevelje minden dicséretes dolgokban; é-
kesítse Nagyságodat minden bölcseséggel, hogy
Nagyságod birhassa, igazgathassa országát olly
módon: hogy mind istanceunél 's mind embereknél
kedves és kellemetes lehessen az Nagyságod min-
den dolgaiban való jó indulatja, és hogy Nagy-
ságod minden dolgaiban való indulatja 12),; és
hogy Nagyságod ez szegény földnek lehessen

10) Ezen szó így, több ízben előfordul a' Báthori Zsig-
mond idejebeli törvényczikkelyekben.

11) Eredeti, pecsétetes törvényczikkelyekből.

12) Itt, hiba van hihetőleg: de így áll az eredetiben.

kegyelmes gondviselője “ 13).

Bizonyítja, hogy többet ne említsek, az 1590. apr. 26. Fejérvárra hirdetett országos gyűlés által alkotott törvényczikkelyek praefatioja is, melly Zsigmondhoz következőleg intéztetett: „ Megértettük kegyelmes Urunk Nagyságod közinkbe küldött propositioiból Nagyságod reánk és hazánkknak megmaradására való szorgalmatos gondviselését és vigyázását, mellyet te Nagyságod úgy viselne korosként előtte, hogy valamit haza jova és megmaradása Nagyságodnak kívánna: annak Nagyságod minden szorgalmatossággal igyekeznék eleget tenni; melly Nagyságod felőlünk való gondviselését minden hűséggel és engedelmességgel, megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes Urunknak, *Fejedelmünknek* “ 14).

Kérdem már most: kik tudták legjobban; mi- nek választatott Báthori Zsigmond 1581ben? Tagadhatatlanul Erdély azon Rendei, kik őtet megválasztották; 's ímé azok a' választásról készített törvényczikkelyben azt hagyták fenn tanuságul a' figyelmezoii tudó 's akaró maradéknak: hogy Zsigmondot vajdának és egyszersmind fejedelemnek választották. Kérdem tovább: kik tudták legjobban, micsoda czímet kell adni Zsigmondnak? Kétségen kívül Erdélynek alatta élt Rendei; 's ím azok őtet országos gyűléseikből 1581től fogva folyvást fejedelmöknek szóllították, nevezték. Kérdem végre: mik a' legbiztosabb történeti kútfők Zsigmond idejéből? Bizonyoson az akkori ország gyűlések által alkotott 's maga Zsigmond által megerősített törvényczikkelyek; 's ím ezek között őt fejedelemnek látjuk mondatni, nem vajdának. 'S ha valaki talán azt gondolná, hogy én a' törvényczikkelyek sorából csak azon

13) Eredeti, pecsétcs törvényczikkelyekből.

14) Eredeti, pecsétcs törvényczikkelyekből.

részeket válogattam ki, mellyekben Zsigmond fejedelemnek neveztetik; elhallgattam pedig azokat, mellyekben vajdának mondatik: az merőben csalatkoznék. En Zsigmondot az ő idejebeli törvények közt országa Rendei által sehol sem láttam vajdának, hanem mindenütt fejedelemnek czímeztetni; pedig korából törvénycikkelyeket, végzéseket olyan nagy számmal volt szerencsém olvashatni, millyen alig há valahol, vagy valakinél együtt találhatik. Nem hibáztunk tehát hogy azt a' Zsigmondot; ki 1581ben májusban országul nyilvános kifejezéssel fejedelmek megválasztott 's meg is erősített, az 1581ben augusztusban költ levél kivonatában fejedelemnek irtuk. Nem hibáztunk hogy azt a' Zsigmondot, kit Erdélyország Rendei törvényeik sorában — ezen legbiztosabb historiai kútfőinkben — már a' Báthori István lengyel király életében fejedelmöknek neveztek, a' nélkül pedig hogy e' nevezetet maga Zsigmond valaha hibáztatta volna; sőt annak nevezte, mondotta Báthori István is: ezen király életében készült levélbeli kivonatban mi is fejedelemnek nevezük; hanem igen is hibázott Waltherr úr, midőn csalékony okokból indulva ki, azért hibáztatott minket, mit a' legalaposabb és felforgathatatlan okoktól vezéreltetve irtunk. De W. úr hibázásának itt nincs még vége.

„Megadták ugyan mások,“ állítja Waltherr úr, „Zsigmondnak a' herczeg nevet, de *Báthori István halála után sem nevezte maga magát Erdély fejedelmének.*“ Ez egyike a' legalaptalabb állításoknak, mellyek valaha Erdély historiájában hangzottak.

Hogy Báthori Zsigmond Báthori István lengyel király halála, az az 1586, után sem nevezte volna magát Erdély fejedelmének, azt Waltherr úr főleg azért erősíti, mert Zsigmond kez-

detében három levelének, mellyek 1588ban, 1589-ben és 1592ben költek, vajdának mondja magát; a' két első levél például így kezdődik: „*Nos Sigismundus Báthori de Somlyó, Vajvoda Transilvaniae et Sicularum Comes etc;*“ a' harmadik pedig e' képpen: „*Sigismundus Báthori de Somlyó, Vajvoda Transilvaniae et Sicularum Comes etc.*“ — Azonban ezen adatok csak azt mutatják, hogy Zsigmond vajdának is nevezte magát, nem pedig azt, hogy mindég csupán vajdának, és soha sem fejedelemnek-princepsnek. Minekokáért, miként hallathatá Waltherr úr kérdéses állítását, meg nem foghatom; annyival inkább, mivel Pray György, Bethlen Farkas, Szeredai Antal és Székely Mihály munkáikban már rég közölve vannak Báthori Zsigmondnak olyan levelei 15), mellyek István király halála után írattak, 's mellyekben Zsigmond maga magát fejedelemnek mondja. Ezeket W. úr, úgy látszik, figyelem nélkül hagyta; sőt többet mondok: úgy látszik, W. úr még Tárunkat, mellynek hiányai kijelelésére szánta el magát, sem olvasta meg figyelemmel; mert figyelmes olvasással abban is talált volna olyan adatokra, mellyekben Zsigmond maga magát fejedelemnek nevezte. Tárunk I. kötete 183ik lapján tudniillik így szól Zsigmond: „*Nos Sigismundus, dei gratia Transsilvaniae, Moldaviae,*

15) *Dissertationes historico criticae in annales veteres hungarorum, avarum et hungarorum. Vindobonae. MDCCLXXIV. 152 — 154. l. — Epistolae procerum regni Hungariae. Pars III. Posonii MDCCCVI. 245 — 247. l. — Wolffgangi de Bethlen historia de rebus transsilvanicis. Tom. tert. Cibinii. 1782. 557 — 571. l. Tom. quint. Cibin. 1789. 37 — 39. l. — Series antiquorum et recentiorum episcoporum Transilvaniae. A. Carolinae 1790. 212 — 214. l. — Notitia veteris et novi Capituli ecclesiae albensis Transilvaniae. Alb. Carolinae MDCCXCI. 223 — 228. l. — A' nemes székely nemzetnek constitutióji; privilegiumai 's a' t. Pest. 1818. 66 — 80. l.*

Transalpinae, et sacri romani imperii *princeps*, partium regni Hungariae dominus et siculorum comes etc. — Igy a' 191-ik lapon is. A' 201. lapon pedig e' képpen: „Nos *Sigismundus*, dei gratia *Transsilvaniae*, *Moldaviae*, *Valachiae transalpinae*, et sacri romani imperii *princeps*, partium regni Hungariae dominus, aurei velleris eques et siculorum comes etc. 's ezen képpen a' 209-ik lapon is. Csupán ennyiből is világos Waltherr úr állításának aláptalansága; azonban hogy megmutassam, mint nem vagyunk Erdélyben hi-jával olly adatoknak, mellyekben Báthori Zsigmond maga magát Báthori István halála után Erdély fejedelmének nevezte; lássuk még a' következendőket is.

1593-ból:

Nos SIGISMUNDVS BATHORI de Som-lia Princeps Transilvaniae et Siculorum Comes etc. Memoriae commen tenor potium significantes quibus expedit vniver. Quod Sples, et Magnifici doni Nobiles, coeterique status et ordines trium nationum regni nri Transilvaniae et partium regni hungar ditioni videlicet nostrae subiectar. in partibus eor Comitys, ad diem Dominicum Quasimodo, hoc est vigesimum quintum diem Mensis Aprillis proxime elapsum Anno Domini Millymo Quingmo Nonagmo tertio, hic Albae Juliae ex edicto nro celebratis congregati Exhibuerunt nobis et potauerunt quosdam infrascriptos Articulos in eisdem Comitys paribus ipsorum votis et vnanimi consen conclusos Supplican nobis humilime, vt nos vniver et singulos eos Articulos omniaq et singula in eisdem conten ratos, gratos et Accepta haben nrum illis consen preben beneuole acceptar, approbare, ratificar et confirmar, et tam nos ipsi obseruar quam per alios

quoslibet vbiq per ditionem nram firmiter obseruar facer dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est etc. Datum in dicta ciuitate nostra Alba Julia die vigesima nona Mensis Aprilis Anno Domini Milljmo Quingmo Nonagmo tertio 16). Ezen sorokon alól mindjárt áll a' pecsét, 's alább: Lecta.

1594-ből:

Nos *SIGISMUNDVS* Bathori de Somlio, Princeps Transsylvaniae et Siculor Comes etc. Memoriae commendamus tenore potium significan quibus expedit vniuersis. Quod Spectabiles et Magnifici domini Nobiles, coeteriq status et ordines trium nationum regni nostri Transannae, et partium regni hungariae ditioni nrae subiectar in generalibus eorum Comitibus ad festum Purificionis Beatissimae Mariae semper Virginis, hoc est Secundum diem Mensis february proxime elapsam Anno Domini Millmo Quingentesimo Nonagesimo quarto, hic Albae Juliae ex edicto nro celebratis congregati exhibuerunt nobis et praetulerunt infrascriptos articulos in eisdem Comitibus paribus ipsorum votis, et vnanimi consensu conclusos. Supplican nobis humilime, vt nos vniuersos et singulos eos Articulos, omniaq et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habeam, nram illis consensum praeben, beneuole acceptar, appbare, ratificar, et confirmar, et tam nos ipsi obseruar, quam per alios quospiam, vbiq per ditionem nram firmiter obseruar facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est etc. Datum Albae Juliae die decima quinta Mensis february Anno Domini Millmo Quingentesimo Nonagesimo Quarto 17). E'

16) Eredeti, pecsétes törvéncikkelyekből.

17) Eredeti, pecsétes törvéncikkelyekből.

szavakon alól mindjárt vagyon a' pecsét; egyéb nincs.

Nos SIGISMUNDVS Bathory de Somlio Princeps Transsylvanicae et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod Spectabiles et Magnifici domini Nobiles, coeteriq; status et ordines trium nationum regni nri Transsylvanicae et partium regni Hungariae ditioni nostrae subiectarum in partialibus eorum Comitibus ad decimum sextum diem huius mensis Nouembris in ciuitate nra Alba Julia ex edicto nro celebratis congregati exhibuerunt nobis et praesentauerunt quosdam infra scriptos articulos in eisdem Comitibus paribus ipsorum votis, et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos universos et singulos eos articulos omniaq; et singula in eisdem contenta ratas gratas, et accepta habentes, praesentibus lris nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi faciem nostrum illis consensum preben gratiose confirmare dignemur. Quorum quidam articulorum tenor talis est etc. Datum in ciuitate nra Alba Julia die vigesima prima mensis Nouembris, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo quarto 18). E' szavakon alól mindjárt vagyon a' pecsét; alább: Lecta.

Ezen adatokkal kétség alá hozhatatlanul bé bizonyítva vagyon: milly alaptalan állításra tévedett volt Waltherr úr akkor, midőn azt mérészelte erősíteni, hogy Báthori Zsigmond Báthori Istvánnak 1586ban történt halála után nem nevezte magát Erdély fejedelmének.

Miután W. úr Báthori Zsigmondnak fejedelmi czíme ellen olly erősen kikele,; következte-

18) Eredeti, pecsétes törvényczikkelyekből.

sen várhatók, hogy Gálfi Jánosnak Tárunk 168ik és 169dik lapjain közlött levelét sem fogja szó nélkül hagyni: Báthori Zsigmond abban mindennütt fejedelemnek mondatván. Várakozásunkban nem csalatkoztunk. Fogyatkozásunkban az is, mondja W. úr, hogy ámbár a' most említett levélből magából ki nem tűnik sem az év a' melyben, sem a' fejedelem neve, a' kihez íratott, mi annak kivonatában még is azt tettük, hogy 1593-ban és Zsigmondhoz íratott. Könnyű lenne nekem itt megmutatni részint magából a' levélből, részint más adatokból, miképpen Gálfi János kérdéses levelét 1593ban intézte Báthori Zsigmond fejedelemhez; de mivel W. úr az ellenkezőt bébizonyítani semmivel sem iparkodék: pusztá megjegyzését mutogató feleletre érdemesnek nem tartom, hanem minden sérteni akarás nélkül azt mondom: Fogyatkozás Waltherr úrban az, hogy mások munkájit fogyatkozással vádolni nagyon kész, noha aztán a' követelt fogyatkozást alaposon meg is mutatni nem mindenkor képes. Ha fogyatkozás Gálfi levelét 1593-belinek és Báthori Zsigmondhoz intéztetettnek vallani; miért nem igazította meg W. úr? miért nem mutatta meg, hogy az nem 1593-ban hanem más évben költ, és nem Zsigmondhoz hanem más fejedelemhez íratott? E' kérdésekre a' feleletet könnyű eltalálni.

„Figyelmetlenségnek vehetni“ folytatja tovább W. úr, a' helytelen idézéseket is; így a' 180. lap ezen szavaihoz: Ugyan ezen esztendőben az erdélyi fejedelem (Mihály Vajda) ellene álla és támada András kárdinálnak 4); „helytelenül idéztetik a' 4. számú oklevél: mert abban Mihály vajdáról, ellen állásáról, és támadásáról, egy szó sincs; hanem: Báthori András kárdinálnak Erdély kormányára fejedelmül választatásáról és feleskettetéséről igen is — így a' 181dik

lap ezen szavaihoz: Az erdélyi magyar urak a' szászsággal ellene támadának Mihály vajdának 5. 6. 7., "ismét helytelenül idéztetnek az 5. 6. 7. számú oklevelek: mert ezekben mint különben is, megverettése előttiekben az ellene támadásnak semmi nyoma."

Mik itten ellenünk felhozattak vádolólag: azok nem egyebek, mint Waltherr urnak figyelmetlenségéből származott helytelen és alaptalan gáncsokodások. Tárunk XVIII-ik lapján ezen szavaink állanak: „arab számainkkal csak adataink öszve függését akarjuk jelentetni.“ 'S ha W. úr csupán ezen szavainkra figyelmeztet volna is il- lőleg, láthatja vala, hogy egyetlen egy helytelen idézést sem tettünk. *András kardinál* szavak után tettük a' 4 számot, 's maga W. úr megvallja, hogy a' 4. számú oklevélben szó vagyon *András kardinálnak Erdély fejedelmévé választatásáról és feleskettetéséről*; lehet-e tehát itt tagadni a' két adat öszve függését? *Mihály vajda* szavak után tettük az 5. 6. 7. számokat, 's ezen számok alatt éppen Mihály vajda két levelei 's az alatta 1599-ben novemberben Fejérváratt tartatott országgyűlés törvényczikkelyei idéztetnek, 's nem eléggé látható-e itt is az adatok közti öszvefüggés? Bővebben láttatnom azt, a' hely szűke tilt.

A' Mihály vajda idejebeli, említettem törvényczikkelyeket magában foglaló levélre W. úr még azt az észrevételt teszi, hogy az „sem aláírva sem pecsételve nincs“ pedig eredetiből adattottnak mondatik. De tudnia kell W. urnak, hogy nem mindenik, törvényeinket magában foglaló eredeti levél vagyon aláírva; 's így nincs az is, mellyről mi a' közlést tettük, 's pecsételve sincs, mert elveszett róla.

Még egy megjegyzésére kell felelnem W. urnak. Az 1576-ban januarius 28ikára Medgyesre

hirdetett országos gyűlés törvényczikkelyeit, úgy mond, előszavaink XV. lapján olvasható fogadásunk ellenére egész terjedelmökben nem közlöttük. Ez azonban nem való. Mi előszavaink XV. lapján szóról szóra ezt fogadtuk: Tárunk első kötetében „15 rendbeli országos gyűlés által alkotott minden végzéseket és törvényeket — legkisebb cikkelyt sem hagyva el belőlök — közlünk,“ ’s ezen fogadásunkat teljesítettük is, ’s kérдем W. urat: mellyik az a’ végzescikkely vagy törvényczikkely, mellyet nem közlöttünk volna egész terjedelmében? Vagy talán W. úr az országgyűlési törvényczikkelyek csupa titulust, a’ vajdák, fejedelmek megerősítő praefatioit, conclusioit is mind meg annyi országoson alkotott törvényczikkelyeknek tartja? Az már más! De mi csak ugyan nem tartjuk.

Jegyzeteiben némi javaslatokat is ad W. úr. Köszönet érettök! Mit belőlök elfogadni jónak és lehetségesnek látunk: annak elfogadására hajlandók vagyunk; mert Tárunk kötetait időről időre tökéletesbiteni szilárd akaratumk. Alapos is reményünk, hogy a’ tökéletesbités hatalmunkban leend. Tárunk első kötete csak ez évi május 12ik napján hagyta el a’ sajtót, ’s már az óta is olly sok, olly becses történetadatoknak jutottunk hirtokába, mennyinek és millyeknek megszerezhetéséről ez előtt fél évvel még álmadozni sem mertünk. Ezen kívül hév érzésü ’s nagy érdemü hazafiak — Erdély- és Magyarországból — illőleg méltánylani tudván ’s tehetségök szerint előmozdítani is buzogván czélunkat: meglepő ajánlatokat tettek önként minékünk. Neve mindeniknek hálával lesz említve egykor általunk. De az egyik köz tiszteletben levő nevét már most tudatni a’ közönséggel: kötelességünknek ismerem.

Jeszeniczei és wadasi idősb Jankowich Mik-

lós úr, több ns vármegye táblabirája 's a' magyar tudós társaság tiszteletbeli tagja, a' közelebbről elmúlt májusban Pestről ide Kolozsvárra Barra Gábor könyváros urhoz, mint Erdélyország történetei tára első kötetének tulajdonosához e' következő levelet írta:

Különösen tisztelt Könyváros Úr!

Csak tegnap lött szerencsém megismérni Erdélyország Történeti Tárá-t, 's megértvén azt: hogy csupán csak magyar nyelven írott történeti emlékeket kiadai szándékok lenne a' tisztelt kiadóknak; kedvem lön azonnal honfiai igyekezeteket pártolnom, 's tehetségem szerint előmozdítanom, mivel nagy Gyűjteményemet nem különben, mint olly viszon engedelemmel és fenntartással által adtam a' nemzeti Museumnak, hogy jussom fenn maradjon mindazokat, mellyeket kívánandók, használnom és közre bocsájtanom. Ha tehát a' tisztelt kiadók engemet is Társoknak fogadván ezen tudományos intézetnek érdemében részesíteni kívánnának, akkoron mind azon adatoknak — mellyek Gyűjteményemben találtnak — laistromát által küldeném; hogy kijeleltetvén a' szükségesek, csupán illyeket és nem ollyakat is, mellyek a' tárgyhoz nem tartozandók, leirassak és által küldjek. Melly iránt elvárva válaszát mennél előbb, mert 15. Jun. itthonról elutazom, különös tisztelettel vagyok

Tisztelt Uraságotnak

Pest 24. May 1837.

alázatos szolgálja

W. Idősb Jankowich Miklós mpr.

Midőn ezen levelet közlöm, sietek egyszerűsmind tudtára adni a' két magyar hazabeli olvasó közönségnek: hogy én és gróf Kemény József úr, tisztelt id. Jankowich Miklós urat kiadó társunknak örömmel elfogadtuk.

Nagy Ajtai Kovács István.